

Prof. zwyczaj. dr Józef Filk
Uniwersytet Mikołaja Kopernika
Wydział Sztuk Pięknych,
Instytut Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa
emeryt
ul. Kochanowskiego 16/7
87-100 Toruń

Recenzja rozprawy doktorskiej pani mgr Gabrieli Stawowiak pt. *XVII wieczne malowidła ściennie na drewnie w kościołach Polski południowej. Historia, technika i technologia oraz metody konserwacji i restauracji. Wykorzystanie wzorów graficznych w praktyce konserwatorskiej* napisanej pod kierunkiem Pani promotor profesor Grażyny Korpala oraz promotora pomocniczego Pana dr. Jarosława Adamowicza.

Przedstawiona mi do zrecenzowania rozprawa doktorska składa się z dwóch części. Pierwsza teoretyczna zawiera 187 stron maszynopisu, w tym 331 przypisów, 191 pozycji bibliograficznych opublikowanych, 86 pozycji niepublikowanych, 5 źródeł internetowych. Katalog 22 tabel określających lokalizację obiektów, tematykę, czas powstania, technikę wykonania, materiały, warsztat, zakres prac konserwatorskich i bibliografię.

Druga część to album z 239 fotografiami malowideł oraz zabiegów konserwatorskich. Warto by tą część specjalnie zatytułować. Przedmiotem dysertacji jest złożona problematyka technologiczno – konserwatorska oraz historyczno – stylistyczna XVII wiecznych malowideł ściennych we wnętrzach kościołów rzymsko- katolickich w Polsce południowej na terenie województwa małopolskiego i podkarpackiego.

Obiekty te stanowią ewenement artystyczny nie tylko w skali polskiej ale ogólnoświatowej.

Duża część z nich jako zespół została wciągnięta na listę światowego dziedzictwa kulturowego..

Autorka dysertacji spośród przeszło dwustu kościołów wybrała do opracowania grupę dwudziestu pięciu, w których stosunkowo najlepiej zachowały się XVII wieczne kompletne zespoły malarskie. Dotychczasowe opracowania dotyczyły przede wszystkim zagadnień stylistyczno – historycznych. Trzy podstawowe czynniki wpłynęły na to, że doktorantka była predysponowana do opracowania dysertacji na temat malowideł ściennych w drewnianych kościołach polski południowej.

Po pierwsze w zakresie historyczno – stylistycznym do czego ma przygotowanie jako absolwent historii sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Po drugie jako konserwator dzieł sztuki, absolwent Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie.

Po trzecie jako konserwator i technolog dzieł sztuki, które zastosowała w opracowaniu zespół badań nowoczesnych, nieinwazyjnych, co umożliwiło uzyskanie obiektywnych rezultatów.

Nad całością rzecz jasna czuwała doświadczona badaczka i konserwator profesor Grażyna Korpál, promotor dysertacji wraz z promotorem pomocniczym dr. Jarosławem Adamowiczem.

Dorobek konserwatorski autorki dysertacji w latach 2008-2017 jest obfity, co widać w załączonej dokumentacji fotograficznej – opisowej, należy ocenić go wysoko, albowiem jest oparty na profesjonalizmie i uczciwości zawodowej.

W sumie zrealizowała konserwację 13 wielkoformatowych kompozycji malarskich oraz odkrytą wspaniałą ikonę z przedstawieniem Deesis z dawnej cerkwi p.w. św. Paraskwy w Kwiatoniu. (ukazała się publikacja). Doktorantka przeprowadziła także konserwację dwunastu ołtarzy, wielu rzeź i kilku ambon.

Duże doświadczenia konserwatorskie i badawcze wykorzystała otwierając własną firmę Conservatio w Nowym Sączu, która ma bardzo dobrą opinię wśród konserwatorów. Obiekty te były przedmiotem publicznej prezentacji w latach 2014-2018 między innymi na VII ogólnopolskiej konferencji konserwatorskiej w Jeżowie w 2018 roku.

Sądzę, że ta ambitna praktyka konserwatorska ma olbrzymi wpływ na wiedzę teoretyczną doktorantki i umacnia ją w słuszności wyboru i realizacji tematu dysertacji. Poza tym okazuje się, że jej działania konserwatorsko – badawcze mają wyjątkowe znaczenie w krajobrazie kulturowym Polski w sensie kompleksowej ochrony dziedzictwa narodowego.

Podobna ocena dotyczy też opublikowanych artykułów, siedem w latach 2012 – 2016 w Ochronie Zabytków Małopolski w Krakowie oraz w Biuletynie Informacyjnym Konserwatorów Dzieł Sztuki.

Wracając do dysertacji - stan badań z 18 przypisami jest wyjątkowo wnikliwy i rozbudowany. Widać, że autorka sumiennie szukała wcześniejszych relacji na wybrany temat opierając się na uznanych autorytetach w zakresie historii sztuki oraz konserwacji i restauracji dzieł sztuki z lat 50 i 60 XX wieku. Na tej podstawie wysuwa nowe opinie i tezy badawcze. Liczne mechaniczne uszkodzenia i zły stan zachowania utrudniały analizy badawcze, ale jednocześnie je wzbogaciły jeśli chodzi o proveniencję malowideł oraz ich formę, sposób dekorowania ścian. Dlatego rozdział pt. Wzory graficzne odgrywa dużą rolę w odkrywaniu sposobów kompozycji, co w przypadku zniszczonych malowideł ma ogromne znaczenie w procesach konserwatorskich.

Tym bardziej, że wzory sięgają czasów Albrechta Dürera i Martina Schongauera oraz artystów niderlandzkich (sceny pasyjne). Doktorantka pokazuje jednocześnie szereg innych przykładów wzorów, które wykorzystane zostały około 1643 roku na ścianie kościoła w Binarowej. Autorka wspaniale opanowała sposoby korzystania z gotowych wzorów graficznych w konserwowanym malarstwie. Ikonografia i treści ideowe zajmują w dysertacji dużo miejsca (15 stron) i zostały potraktowane bardzo dokładnie, bowiem odczytywanie treści malowideł ściennych w kościołach drewnianych stanowi ciągle duży obszar badawczy dla historyków sztuki i konserwatorów.

Rozdział IV „Technika i technologia” to wiodąca część dysertacji i trudna w realizacji ze względu na brak opracowań w tej dziedzinie. W literaturze historyczno – stylistycznej znajdujemy jedynie krótkie ogólnikowe wiadomości.. Doktorantka pisze, że znaczne utrudnienia powstały wskutek wielokrotnych odnowień, najczęściej przemalowań, które zaciemniły rzeczywiste obrazy. Mimo tego badania technologiczne, które przeprowadziła oparte na nowoczesnej aparaturze i nieinwazyjnych metodach laboratoryjnych z zakresu fizyki, chemii pozwoliły na rozwiązanie wielu tajemniczych zagadnień związanych z ukazaniem właściwego warsztatu malarskiego oraz materiałów. Ustalono, co należy szczególnie pochwalić wiele cech wspólnych dla obiektów z terenu województwa małopolskiego szczególnie jeśli chodzi o zaprawy i warstwy malarskie (wypełniacze i spoiwa). Autorce udało się także wykazać nie tylko analogię, ale także różnicę w sposobach malowania dekoracji np. opracowań powierzchni szorstkich i gładkich, realizowanie uzupełnień drewnianego podłoża oraz zapraw, a przede wszystkim uzupełnień warstw malarskich. Są to kluczowe elementy prac konserwatorskich, gdyż wymagają szczegółowej precyzji, czego często nie można odmówić doktorantce dbającej o zastosowanie należytych

materiałów odpornych na warunki atmosferyczne, które powodują szereg uszkodzeń między innymi typu biologicznego.

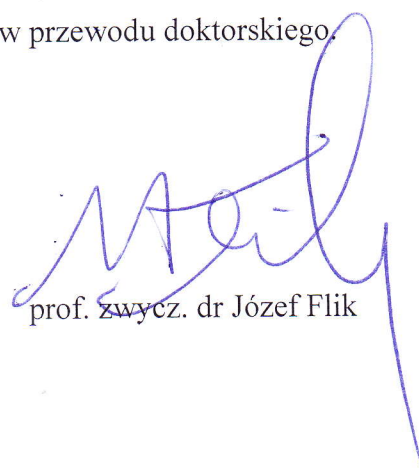
Zakończenie to ostatnia część opracowania. Wydaje się, że bardziej trafnym tytułem byłyby Wnioski końcowe, bowiem to pierwsze kojarzy mi się raczej z dziełem literackim. Wnioski końcowe natomiast dotyczą tematyki naukowej, która w zakończeniu także jest zawarta. Autorka podkreśla złożoność problematyki mocno powiązanej z konserwacją XVII wiecznych malowideł ściennych. Badania z zakresu technologii i technik malarskich oraz historyczno stylistyczne wyjaśniły szereg problemów związanych z czasem powstania, sposobem malowania oraz autorstwem.

W sumie dorobek konserwatorski oraz dysertację doktorską pani mgr Gabrieli Stawowiak oceniam bardzo pozytywnie, a poczynione drobne uwagi w niczym nie umniejszają oceny. Uważam, że opracowanie z pewnością będzie miało poważny wkład do historii technologii, technik malarskich i konserwatorskich XVII wiecznych malowideł ściennych w drewnianych kościołach rzymsko – katolickich na terenie południowej Polski. Jest to pierwsze tak szerokie i rzetelne opracowanie. Stanowi oryginalne rozwiązanie problemów naukowych oraz praktycznych dokonań artystycznych wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną oraz umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej w dyscyplinie konserwacja i restauracja dzieł sztuki.

Wobec powyższego stwierdzam, że dysertacja doktorska Pani mgr Gabrieli Stawowiak w zupełności spełnia warunki określone w art. 13 ust. 1 ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U.Nr 65, poz. 595 z późn. zm.)

Wniosuję o jej przyjęcie oraz dopuszczenie do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Toruń 16.X.2018

prof. zwyczaj. dr Józef Flik